

Franckesche Stiftungen zu Halle

Disputationum Theologicarum De Peste Secunda

Lysius, Heinrich

Regiomonti, [1710?]

VD18 90816366

Dubium II. An pestis sit, recteq[ue] dicatur morbus contagiosus.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:hbz:ha33-1-200302

39
rum plagis à suis ditionibus removissent, idque ideò, quod
constans in sua idololatria, Christianos omni supplicio affe-
cisset. Verum, pergît Eusebius, quum jam prope plurimorum
spes veluti emortua esset, confestim, dum adhuc in itinere sunt, qui
dicti jam Rescripti, adversum nos vulgandi, in quibusdam locis
erant administri, ecclesie sue propugnator DEUS, tantum non obiu-
rans tyranni contra nos insolentiam, caeleste suum pro nobis auxi-
lium ostendit. Nam imbres ac pluvie, hyemali existente tempe-
state, consuetum irriganda telluris fluxum remiserunt, irruitque
fames inopina, & hanc consecuta pestis, & morbi cujusdam insi-
ectio, qui, ulcus existens, propter fervorem carbo vocatur. Hic
per totum quidem corpus serpens dubio periculo occupatos involve-
bat, verum præcipue circa oculos insiectus, innumeros viros, unà
cum mulieribus ac pueris excæcabat. Præterea bellum tyranno
contra Armenios exsurgit. --- Hec omnia, subito uno eodemque
tempore concurrentia, jactantiam tyrannica contra DEUM contu-
macia redarguerunt, qua propterea nec famem, nec pestem, nec
bellum, suis evenire temporibus, gloriatus fuerat, quod & simula-
cra studiose coleret, & nos expugnaret. Quis adeò ab omni
mente alienus reperiri poterit, qui non specialem atque extra-
ordinariam DEI circa hanc pestem operationem persentiscat.
Dubii secundi §. 20. idem satis luculenter evincit. Nec dubito,
de omnibus idem constitutum, si omnes nobis rerum gesta-
rum circumstantiæ constarent.

DUBIUM II.

An pestis sit, recteque dicatur morbus contagiosus.

§. I.

Affirmativam tueri videtur tum historia antiqua, tum
experientia quotidiana, tum plurimorum & Medicorum &
Philo.

Philosophorum consensus. Livius Decade 3. lib. 5. hæc habet: *Primo temporis ac loci vitio & egri erant, & moriebantur. Postea curatio ipsa, & contactus egrorum vulgabat morbos: ut aut neglecti desertique, qui incidissent, morerentur, aut assidentes curantesq; eadem vi morbi repletos secum traherent.* Quæ quidem Ethnici sententia eum in modum etiam apud Christianam gentem, his præcipuè temporibus, obtinuit, ut, de veritate ejusdem dubitare, paradoxum multis videri possit.

§. II.

Accedit, quod nec à religione Christiana alienum sit judicandum, credere, quod Deus contagiosa vitia per contagiosos morbos puniat, eandemq; poenæ, quæ culpæ fuit, statuatur propagationem.

§. III.

Interim contrariari quoq; huic sententiæ videtur 1. sacra Scriptura, ex qua supra demonstravimus, quod non contagioni, sed iustitiae Domini mors intereuntium in peste ascribatur.

§. IV.

2. Tum historia antiqua repugnat, tum moderna experientia. Evagrius Lib. 4. H. E. cap. 28. sequentem quidem in modum de peste sui temporis, quæ per quinquaginta duos annos duravit, scribit: *Quod autem ad rationem morbi contrahendi attinet, ea sane tam varia fuit, ut nulla possit oratione explicari. Nam alii solum unà versando, pariterq; vitam degendo, fuere infecti: Alii tangendo duntaxat, & in eandem domum ingrediendo: Alii in foro: Non pauci, qui ex urbibus, contagione infectis, fugientes, integri manebant, sanis & valentibus morbum impertierunt. Verum, num ista narrata multiplicatio per contactum sit facta, dubitandi occasionem idem ipse Autor in sequentibus suppeditat, dum pergit: Alii, qui cum egrotantibus*

bus

bus versabantur, & non modo agros, sed etiam mortuos attingebant, non omnino in morbum inciderunt: Alii, quibus tametsi propter liberorum aut necessariorum interitum in optatis fuit morte occumbere, & maxime ob hanc causam se agrotantibus admiscuere; tamen perinde ac si morbus eorum adversaretur voluntati, neutiquam eo occupati sunt. Idem confirmat, quod antecedit in eodem capite: Non raro licebat videre in civitate, morbo illo laborante, quasdam familias prorsus extinctas: interdum, verò, una & altera familia interempta, reliquam urbem integram incolumemq; mansisse. Quin etiam familia, quæ integræ manserunt, sicuti accurata observatione comperimus, SEQUENTI ANNO SOLÆ morbo vexabantur. Atq; quod est omnium maximè mirandum, si qui forte, urbes infectas incolentes, ad alia loca, quæ morbus minimè invaserat, demigrarent, ILLI SOLI morbo opprimebantur, licet ex civitatibus infectis ad alias integras se, quo vita consulerent, transtulissent.

§. V.

Quot in novissima peste conservati sint intacti atque incolumes ex iis, qui tam agrotos, quam funera curaverunt, omnium constat notitia. Præcipue autem de prædicanda est ista divina benignitas & providentia, qua fideles verbi sui ministros, sibi non parentes, sed omnes, ad quos vocati sunt, sine discrimine visitantes, singulari quadam tutela conservavit, ut si qui, tamen paucissimi (quemadmodum enim una hirundo non facit ver, ita quoque nihil derogat clementiæ divinæ, si unicum fidum ministrum simul, officio piè administrato, & vita defungi siverit, ingratosque homines docuerit, indignos ipsos DEi viro fuisse) ejus generis virorum interierint. Cum contra non desint exempla eorum, qui intempestivo timore sibi satis curiose præcavescentes, vel virgæ vel gladio divino effugere non potuerint.

B

§. VI.

§. VI.

Piis hisce exemplis eorum, qui in officiis vocationis à DEO conservati sunt, ut nulla pestis contagio ipsis nocuerit, adjungam aliud, minus quidem pium, non autem minus huc faciens, foeminae scilicet, quæ in lectum mariti, nuper peste defuncti, decubuit, & per omne insequens tempus quavis nocte dormivit, sub spe mortis impia ratione sibi adsciscendæ, nihilo tamen minus neque morbum aliquem, neque mortem exinde experta est. Quæ aliaque exempla saltem hoc evincunt, quod non per se, vel necessario, pestis per contactum, vel consortium propagetur. Taceo, quod incredibile sit, Turcas, eosque sanioris mentis, per tot secula retinere potuisse suam de contagione pestis sententiam, si morbus ipsis quasi familiaris experientia doceret, plures per contagionem infici, quam illæfos servari.

§. VII.

Firmissimum adhuc contra naturalem & necessariam per contactum pestis propagationem argumentum depromitur à collatione initii atque finis pestis, in urbe aliqua grassantis. Cum enim in initio tanta contagii, uti creditur, vis sit, ut, postquam unus vel alter peste correptus est, nullo hominum, satis anxie remedia quærentium, consilio resisti queat: Quæ, quæso, spes salutis foret, vel urbi, vel regioni? postquam tot millia non solum hominum, sed familiarum quoque jam infecta sunt. Contra quod omnis historia evincit, nullam pestem sine caruisse, sed post incrementa sat valida, tandem desisse, idque non solummodo in iis regionibus, in quibus varia contra eam remedia, cura publica, adhibentur, verum in ipsa etiam Turcia, ubi comodo, ob principia religionis, non resistitur,

§. VIII.

§. VIII.

Evictum igitur credimus; pestem non posse dici contagiosam simpliciter, & eo sensu, ac si ordinaria, insita, & naturali vi semper inficeret omnes satis appropinquantes, quemadmodum ignis calefacit, aut aqua madefacit, sed eam, in quantum illud nominis ferre potest, talem esse dicendam secundum quid, seu quatenus aliud quoddam præsupponit, simul necessarium, sine quo nulla contagione nocet.

§. IX.

Sic enim omne illud, ad cuius contactum, vel in cuius consortio, homines vel morbo corripuntur, vel moriuntur, contagioso veneno infectum credendum est, nil magis contagiosum unquam fuit, quam arca foederis Veteris Testamenti, ad cuius præsentiam non Philistæorum solummodo 1. Sam. 5., sed & Bethsamitarum, cap. 6., magnus numerus interibat. Sane, si modernorum Naturalistarum quidam adfuissent tum temporis, magno supercilio sprevisset Philistæorum consilium, cap. 6. v. 9., & vel arcam combussissent, vel suffumigio venenum corrigere studuissent. Huc quoque pertinet mors repentina Ulsæ, ex contactu arcæ contracta, 2. Sam. 6. v. 7. Conf. exemplum Regis Ulsæ 2. Chron. 26. v. 16. Terribile etiam ex hoc principio venenum fuisset in pallio Achannis, Jos. 7., ex quo tam terrificæ exhalatio exstitisset, quæ omnium Israelitarum animos tanto pavore perculisset, ut resistere hostibus, antea contemptis, non valuerint.

§. X.

Restat igitur, ut inquiramus, quodnam tandem illud sit, quod efficit, ut morbus pestilens aliorum, aliis per consortium communicetur, ab aliis autem, eadem familiaritate conversantibus, arceatur. Ad quod investigandum illi, qui summam ducunt scientiam, naturæ omnia, minima, quæ fi-

eri possunt, DEO adscribere, tot vere viis ingrediuntur, quot pedibus utuntur. Celeberrimi tamen eorum, qui mihi innotuere, refugiunt ad hæc duo: 1. imaginationem pavidam, 2. Cacochymiam, vel dispositionem præternaturalem corporis. Quâ de re legi meretur tum supra laudatus Pater Societ. Jesu in Scrutinio Pestis sect. 2. cap. 1. & seqq., tum à Kirchero magnis laudibus ornatus, quamvis non in omnibus approbatus, Johannes Baptista Helmontius in Tumulo Pestis.

§. XI.

Ad imaginationem quod attinet, magicum videtur, activam facultatem nimis efficacem imaginationi tribuere. Quamvis enim mira sapissime de ea & legantur & audiantur, tamen vel legitimo experimento destituuntur, vel valde suspecta sunt, an Phantasma Diabolicum Phantasiam humanam illuserit. Si etiam concederetur, in peste illam tantum pollere, quantum ab ipsius deprædicatoribus ipsi tribuitur, sequeretur etiam, ipsius virtute activa pestem ab homine arceri posse. Quod si verum esset, peccarent sane omnes Medici, quod sumptuosa præscriberent medicamenta, cum infuso quodam, sine obuli jactura, idem effici posset. Quod si autem passiva solummodo facultas hic intelligenda foret, nihil istius denominatione responsum esset, quoniam idem adhuc disquirendum restaret, de quo antea quæsitum fuerat, sc. quamnam, & cujusnam sit ista activa facultas, à quâ tam diversi effectus in unis subjectis, per una objecta procreantur.

§. XII.

Quæ de constitutione corporum dicuntur, vix in peste locum habent, nedum magni momenti sunt. Primò enim Christophorus Helvigijs, Professor Gryphiswaldensis, in Consilio de Peste 1683. edito, per sedecim paginas tot enumerat corporis aggritudines, quibus sese pestis, secundum addi-
ta

ta celeberrimorum Medicorum testimonia, jungere solet, ut inter aliquot hominum millia vix unus vel alter ab omnibus omni modo liber credi possit. Secundò, verum repertum iri, credo, de omnibus pestibus, quod de Noviomageni scribit Diemerbrokii lib. 1. cap. 4. *Pestis hæc nihil sexum, nihil temperamenta curabat, non humorum sinceritatem, non eorundem corruptionem: laudabiles humores eandem non impediebant, & propter vitiosos citius non invadebat. Corpora cacochyma sæpe intacta relinquens, optime temperata insciebat.*

§. XIII.

Aliud igitur QUID quærendum, secundum quod pestis contagiosa vel est, vel non est. Quod justissimam DEi voluntatem statuimus, a cuius determinatione unice dependet, quinam per contagionem, quinam sine contagione peste sint corripiendi, quinam autem in contactu & consortio cum infectis, vel quotidiano, vel improvise, incolumes sint conservandi. Consentientem in eo habemus sacram Scripturam, mortem peste intereuntium non derivantem à contactu ægrorum, sed à contactu gladii Angeli Domini, quemadmodum Disputatione prima demonstravimus.

§. XIV.

Consentientem habemus quoque experientissimum in peste Diemerbrokium, qui lib. 1. de Peste cap. 8. annot. 1. probl. 1. *Si pestis, inquit, à contagio semper excitaretur, fieret vel à contagio in aëre herente, vel in fomite latente. Non ab illo, quia venti & radii solares aëris squalores purificant, & continuo expurgant, ac inquinamenta absumunt, ita ut noxia illa & contagiosa miasmata longo tempore in aëre conservari, multo minus integris viribus (licet forte ad propinqua) ad longinqua loca, deferri nequeant. Non ab hoc, quia, si pestis causaretur à solo fomite asservato, necessario, si urbem vel regionem aliquam invade-*

ret, ibi perpetuam sedem figeret; nam in constitutione pestilenti, semper innumeri fomites in aedibus infectis asservantur, qui, peste rursus cessante, quotidie huc illuc commoventur & excutiuntur, vel sine, vel cum valde exigua noxa. Si autem ex tali fomite nova pestis epidemia generaretur in locis illis semel infectis, duraret malum in perpetuum. Uti tandem concludamus, nos quidem concedere, aliquam pestem interdum à contagio, sive per aerem, sive per fomitem illato, causari, sed rarius: ut plurimum autem DEam absolutam suam potestate, non concurrente natura, eandem præternaturaliter immittere.

§. XV.

Consentientem habemus sanam rationem in omnibus & singulis exemplis eorum, quotquot peste per contagium esse infectos, vel legimus vel audivimus. Sanam, inquam, rationem: Non enim sanam eam credimus rationem, quæ in natura rerum creatarum explicanda, opificis conservantis & dirigentis, in corpore vivo animæ, in mundo DEI Angelorumque obliviscitur.

§. XVI.

Dominus Doctor Wiel Loimiater Thorunensis in wohlgemeinter Nachricht von der Pestilenz zu Thorn pag. 50. refert: Monasterium quoddam ex adversa Vistulæ ripa hoc modò infectum peste esse; ut Monachus in turrim templi adscende rit, atque adspexerit vespillonem, funus aliquod satis inhumaniter in cœmeterio quodam Thorunensi, satis longe à Monasterio dissito, sepelientem; quo aspectu sibi prius per phantasie pavidæ operationem pestem contraxerit, atque deindè toti Monasterio communicaverit. Nolumus iudicium ferre de bono Monacho, qui nostro iudicio jam subtra-
tus est. Verum si absque applicatione ad individuum quod-
dam causa infecti Monachi & Monasterii, in simili exemplò
quæ.

47

quærenda sit, nescio; quare ista phantasia potius, quam DEI operatio foret statuenda, cum longè credibilis sit, DEUM temerarie curiosum Monachum, & forsan luxuriosum Monasterium, hoc modo redarguere πολυπραγμοσύνης, & Biblia potius, vitamque propriam, quam alienum cœmeterium inspicere, Monachos iubere voluisse. At! alia quamplurima dantur exempla eorum, qui audientes strepitum currus feralis, vel funus videntes, statim peste correpti sunt. Resp. Verum sane hoc: verum, quid exinde pro naturali phantasiæ operatione sequitur? Si hoc, quod virtute phantasiæ venenum ex corporibus demortuorum in aliud vivum, audiens vel videns, sit translatum: Eadem consequentia concludam, quod si duodecim fures in patibulo sint suspendendi, undecim adspicientes, quid antecessori accidat, ope phantasiæ etiam in eundem, cum primo, statum elevari, nec multum considerandam esse, vel iudicis sententiam, vel licitorum aut carnificis operam. Si regeritur; in suppliciis ejusmodi hominum labores videri, in peste autem non item operationes DEI & Angelorum: Repono; nec cæcus videt opera carnificis, nec Sadducæus cæco cæcior, & trunco stupidior, opera bonorum malorumque Angelorum. Hinc utriusque idem jus est, in mendaci phantasia tot sibi fingere phœnomena de interemtis per phantasiam in patibulo, quam in peste; præcipue cum operationes phantasiæ non magis oculis corporis perspiciantur, quam operationes Angelorum.

§. XVII.

Eodem modo iudicio divino recte vindicantur cetera quoque, quæ soli contagio, causisque naturalibus, sine magno directionis divinæ respectu adscribuntur. Univerſa familia periit, vix uno vel duobus conservatis. Periit quoque familia Jeroboami 1, Reg. 14. v. 10. seq.; periit familia Ahab 2. Reg.

2. Reg. 9. v. 7. seq ; periere unâ nocte centum & octoginta, quinque millia Assyriorum 2. Reg. 19. v. 35. ; num ideò contagione periere? Cum autem ira divina familiæ integræ abripiantur ex hac vitâ, quid impedit, quo minus credamus, ex amore etiam divino præservari à malis familias piorum per beatam mortem? Conf. Esa. 56. v. 13. Nimis sane absonum à fide Christiana videtur, vitam mortemque hominum adscribere causis mere naturalibus, homine longè inferioribus, vel DEum iis adjungere quasi spectatorem solummodo otiosum, sine insigni vel directione, vel operatione.

§. XVIII.

Pergis: Infecti quoque sunt multi eorum, qui domum intrarunt. Resp. Si multi, & non omnes, quis istud statuit discriminis? Dispositio, inquis, corporis vel prava vel bona. Verum, num ejusdem temperamenti fuere omnes, qui mortui sunt? ejusdem, qui in vita conservati sunt? Contra experientiam disputas & Diemerbroeckii & aliorum. Longe mihi probabilius videtur, quod DEus alios quidem socios scelerum, socios quoque velit & faciat poenæ; alios verò, qui vitam dedere victimam pro salute proximorum, in statu hoc beatissimo animæ ex hac miseriarum valle ex mera clementia evocet; contra eadem suâ liberrimâ dispensatione, alios in vita conservet. Imperscrutabilia enim sunt DEI judicia, & impervestigabiles omnes viæ ejus, Rom. 11. v. 33.

§. XIX.

Quod si ad eorum exempla respicimus, qui per merces, linteamina, vel suppellectilia domestica infecti dicuntur; plerosque deprehendemus vel fures, qui supplicium cum furto abstulerunt, vel avaros hæredes bonorum & malorum, vel inhiantes turpi lucro, & mortem cum mercibus ementes. Stipes autem est, qui in ejusmodi exemplis non ob-

ob-

observat eandem vindicem DEi manum, quæ pallium Achannis secuta est Jos. 7. Quæ vero exempla sunt, in quibus vestigia divinæ directionis tam manifesta non cognoscimus, ea nihil tamen probant in contrarium, quia rarissime nobis innotescunt omnes circumstantiæ, omniscientiæ divinæ satis notæ.

§. XX.

Addam exemplum, quod, cum de ejus certitudine mihi pluribusque aliis satis constet, exemplo potest esse delitescentis sæpè judicii divini, in casibus non satis cognitis ratione circumstantiarum, ad rem dijudicandam apprimè necessariarum. Figulus fuit in novissimâ peste in urbe hujus regionis valde infecta, cui asseres quidam erant quercini in stabulo reconditi. Arridebant isti vicino fabro lignario, sine pretio istos emere desideranti. Contigit, ut vocaretur figulus in agrum ad extruendam fornacem: unde domus clausa credebatur infecta, hominesque ægrotantes. Hâc occasione arrepta, adscivit faber lignarius sibi socium criminis, quocum asseres vicini figuli abstulit. Non ullus hominum furtum resciscebatur: verum, qui peccata alia regionis peste punivit, hoc furtum impunitum nolebat. Hinc non potuit faber & fur lignarius in usum vertere asseres ablatos, quin peste & corripere & abriperetur. Sequebantur patrem familias, quotquot in domo erant, ad unum omnes. Post hos tangebatur ordo criminis socium, qui autem, agnitâ divinâ justitiâ, ad figulum, jam tum reducem, nescium tamen adhuc, quæ sibi suisque asseribus acciderant, nuncium mittebat, qui facta narraret, & suo nomine diceret, se agnoscere vindictam in se divinam, nec ullam sperare salutem, nisi per preces figuli, pro se fure ad DEum fundendas; quod si vero has à figulo impetrare posset, certum se esse, fore, ut brevi convalesce-

G

ret,